

Obsah

1.	ÚVOD	12
2.	CESTOVNÍ RUCH	13
2.1.	Teoretická východiska cestovního ruchu.....	17
2.2.	Terminologie cestovního ruchu	19
2.2.1.	Výklad pojmu cestovní ruch	20
2.2.2.	Výklad pojmu destinace.....	26
2.3.	„Dědictví“ jako primární zdroj cestovního ruchu.....	28
2.4.	Kontrolní úkoly, otázky, základní témata pro úvahy.....	34
3.	VLIVY CESTOVNÍHO RUCHU NA PŘÍRODNÍ A SOCIO-KULTURNÍ PROSTŘEDÍ	35
3.1.	Projevy a dopady změn vyvolaných cestovním ruchem.....	36
3.2.	Vlivy cestovního ruchu na přírodní prostředí.....	42
3.2.1.	Turistické znečištění	42
3.2.2.	Emise.....	42
3.2.3.	Eroze	43
3.2.4.	Zavlečení nepůvodních druhů.....	45
3.2.5.	Poškozování přírodních hodnot a biodiverzity	46
3.3.	Vlivy cestovního ruchu na socio-kulturní prostředí	49
3.3.1.	Sociální efekty.....	50
3.3.2.	Etnické efekty	52
3.3.3.	Kulturní efekty	52
3.3.4.	Ekonomické a infrastrukturální efekty	57
3.3.5.	Urbanistické efekty	58
3.3.6.	Kontrolní úkoly, otázky, základní témata pro úvahy.....	59
3.4.	Vlivy cestovního ruchu na krajinu	60
3.4.1.	Žádoucí vlivy cestovního ruchu.....	61
3.4.2.	Nežádoucí vlivy cestovního ruchu.....	62
3.5.	Příspěvek cestovního ruchu ke globálním změnám.....	63
3.5.1.	Příspěvky cestovního ruchu ke globálním změnám	66
3.5.2.	Kontrolní úkoly, otázky, základní témata pro úvahy.....	67
4.	KONCEPCE, PŘÍSTUPY A METODY UDRŽITELNÉHO CESTOVNÍHO RUCHU	68
4.1.	Koncept životního cyklu destinace	68
4.1.1.	Teoretický rámec konceptu.....	69

4.1.2.	Fáze životního cyklu destinace	75
4.1.2.1.	Fáze objevení	75
4.1.2.2.	Fáze vtažení.....	76
4.1.2.3.	Fáze rozvoje	76
4.1.2.4.	Fáze konsolidace	77
4.1.2.5.	Fáze stagnace	79
4.1.2.6.	Fáze poststagnace.....	79
4.1.3.	Vývoj konceptu	83
4.1.4.	Kritické posouzení konceptu.....	102
4.1.5.	Alternativní model životního cyklu destinace	110
4.1.6.	Kontrolní úkoly, otázky, základní témata pro úvahy.....	112
4.2.	Koncept sociální směny	112
4.2.1.	Teoretický rámec a jeho aplikace pro cestovní ruch	113
4.2.2.	Vývoj aplikace konceptu.....	114
4.2.3.	Kritické posouzení aplikace konceptu	121
4.2.4.	Kontrolní otázky, úkoly, témata pro úvahy	122
4.3.	Vybrané koncepty geografie cestovního ruchu	122
4.3.1.	Teorie „jádro – periferie“	122
4.3.1.1.	Význam konceptu pro studium cestovního ruchu.....	122
4.3.1.2.	Teorie „jádro – periferie“ při studiu cestovního ruchu	123
4.3.1.3.	Vývoj aplikací teorie pro cestovní ruch	125
4.3.1.4.	Kritické posouzení aplikace teorie	126
4.3.2.	Typologizace destinací.....	126
4.3.2.1.	Účel, vývoj a metodika typologizace.....	126
4.3.2.2.	Výzkumná aplikace typologizace	132
4.3.3.	Kontrolní úkoly, otázky, základní témata pro úvahy.....	132
4.4.	Koncept únosné kapacity území.....	132
4.4.1.	Teoretický rámec konceptu a jeho aplikace pro cestovní ruch.....	133
4.4.2.	Kombinovaný koncept únosnosti území pro rozvoj cestovního ruchu.....	135
4.4.3.	Dimenze konceptu	136
4.4.3.1.	Fyzicky únosná kapacita	136
4.4.3.2.	Ekonomicky únosná kapacita.....	137
4.4.3.3.	Ekologicky únosná kapacita.....	138
4.4.3.4.	Institucionálně únosná kapacita	139
4.4.3.5.	Socio-kulturně únosná kapacita	139
4.4.3.6.	Psychologicky únosná kapacita	140
4.4.4.	Metodika stanovování orientačního intervalu mezních hodnot.....	141

4.4.5.	Potenciál versus kapacita území pro rozvoj cestovního ruchu.....	142
4.4.6.	Vývoj aplikace konceptu.....	145
4.4.7.	Kritické posouzení aplikace konceptu	148
4.4.8.	Kontrolní úkoly, otázky, základní témata pro úvahy.....	149
4.5.	Monitorování udržitelnosti cestovního ruchu	149
4.5.1.	Typologie indikátorů efektů cestovního ruchu	149
4.5.2.	Indikátory udržitelného rozvoje cestovního ruchu	151
4.5.3.	Kontrolní úkoly, otázky, základní témata pro úvahy.....	154
4.6.	Management udržitelného cestovního ruchu	154
4.6.1.	Destinační management	155
4.6.1.1.	Systematický přístup k řízení destinace	155
4.6.1.2.	Doporučení pro destinační management.....	157
4.6.2.	Kontrolní úkoly, otázky, základní témata pro úvahy.....	160
4.7.	Marketing udržitelného cestovního ruchu	161
4.7.1.	Kontrolní úkoly, otázky, základní témata pro úvahy.....	163
4.8.	Dobrovolné nástroje udržitelného cestovního ruchu.....	164
4.8.1.	Ekocertifikace cestovního ruchu.....	164
4.8.2.	Kontrolní úkoly, otázky, základní témata pro úvahy.....	165
4.9.	Environmentálně příznivé typy cestovního ruchu.....	166
4.9.1.	Ekologicky šetrný turismus.....	166
4.9.2.	Geoturismus	167
4.9.3.	Průvodcovská činnost v chráněných územích	173
4.9.4.	Kontrolní úkoly, otázky, základní témata pro úvahy.....	175
5.	UDRŽITELNOST CESTOVNÍHO RUCHU VE VYBRANÝCH DESTINACÍCH	176
5.1.	Vybrané destinace mezinárodního cestovního ruchu.....	176
5.1.1.	Stolová hora Roraima (Jihovýchodní Venezuela, oblast Gran Sabany).....	176
5.1.2.	Machu Picchu (památká UNESCO, střední Peru)	176
5.2.	Vybrané destinace vnitřního cestovního ruchu	177
5.2.1.	Podblanicko (CHKO Blaník a okolí).....	177
5.2.2.	Krkonoše (biosférická rezervace UNESCO, NP).....	177
5.2.3.	Český ráj (geopark UNESCO, CHKO)	178
5.2.4.	Český Krumlov (kulturní památka UNESCO, MPR).....	196
5.2.5.	Kontrolní úkoly, otázky, základní témata pro úvahy.....	214

6. ZÁVĚREM	215
6.1. Kontrolní úkoly, otázky, základní témata pro úvahy	216
7. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	217
8. VÝKLADOVÝ SLOVNÍK.....	228
9. MEZINÁRODNÍ DOKUMENTY UDRŽITELNOSTI CESTOVNÍHO RUCHU	275
9.1. Kontrolní úkoly, otázky, základní témata pro úvahy	278
10. LITERATURA A DALŠÍ ZDROJE	279
10.1. Základní literatura a zdroje.....	279
10.2. Doporučená literatura a zdroje	281

Seznam obrázků

OBR. 1 SCHÉMA INTERDISCIPLINARITY STUDIA CR. ZDROJ: PÁSKOVÁ 2003	19
OBR. 2 MOBILITA A JEJÍ ZÁKLADNÍ SLOŽKY – MIGRACE A CÍRKULACE. ZDROJ: PÁSKOVÁ 2003	23
OBR. 3 VZTAH REKREACE, VOLNÉHO ČASU, CESTOVNÍHO RUCHU, PRÁCE A RUTINNÍCH ČINNOSTÍ. ZDROJ: PÁSKOVÁ 2003	26
OBR. 4 PRAŽSKÉ HISTORICKÉ JÁDRO, PAMÁTKA UNESCO, SE STÁVÁ JEVIŠTĚM TURISTIFIKACE V RŮZNÝCH FORMÁCH. FOTO: M. PÁSKOVÁ.....	33
OBR. 5 PROSTOROVÉ SCHÉMA RELATIVIZOVANÉHO ROZVOJE CESTOVNÍHO RUCHU. ZDROJ: PÁSKOVÁ 2003	36
OBR. 6 PRŮŘEZOVOST PROBLEMATIKY DOPADŮ CESTOVNÍHO RUCHU. ZDROJ: BRYON 2002:42.....	37
OBR. 7 KAUZÁLNÍ SCHÉMA „BLUDNÉHO KRUHU“ VÝVOJE CESTOVNÍHO RUCHU. ZDROJ: PÁSKOVÁ 2003	40
OBR. 8 VLIVY CESTOVNÍHO RUCHU NA GEOGRAFICKÉ PROSTŘEDÍ. ZDROJ: PÁSKOVÁ 2003	41
OBR. 9 EROZE NEZPEVNĚNÉ CESTY, VYVOLANÁ VYSOKOU FREKVENCÍ POHYBU NÁVŠTĚVNÍKŮ. FOTO: MERTLÍK	44
OBR. 10 VYTVOŘENÍ PARELELNÍ CESTY V MÍSTĚ ROZBAHNĚNÍ. FOTO: MERTLÍK	45
OBR. 11 PROJEV ANTAGONISMU ZE STRANY MÍSTNÍ KOMUNITY K NÁVŠTĚVNÍKŮM. FOTO: KRIPPENDORF 1987:10	52

OBR. 12	PROJEVY KOMODIFIKACE A STEREOTYPIZACE V RÁMCI PROCESU TURISTIFIKACE MĚSTSKÉ PAMÁTKOVÉ REZERVACE (PRAHA). FOTO: M. PÁSKOVÁ.....	55
OBR. 13	KAUZÁLNÍ ŘETĚZEC PŮSOBENÍ CESTOVNÍHO RUCHU. APLIKACE MODELU DPSIR PRO CESTOVNÍ RUCH – PÁSKOVÁ.....	61
OBR. 14	PRAHA V „PROMĚNÁCH“ – JAK PRAHU MĚNÍ PŘÍLIV TURISTŮ. FOTO: M. PÁSKOVÁ.....	65
OBR. 15	VIZUÁLNÍ ZNEČIŠTĚNÍ HISTORICKÉHO CENTRA – PRAŽSKÉ STAROMĚSTSKÉ NÁMĚSTÍ. FOTO: M. PÁSKOVÁ.....	66
OBR. 16	ÚSTŘEDNÍ POZICE KONCEPTU ŽIVOTNÍHO CYKLU. ZDROJ: PÁSKOVÁ 2003	69
OBR. 17	ŽIVOTNÍ CYKLUS DESTINACE S VYZNAČENÍM PŘEVAŽUJÍCÍCH TYPŮ NÁVŠTĚVNÍKŮ. ZDROJ: PÁSKOVÁ 2003 – KOMPILACE Z BUTLER (1980), NORONHA (1979), PLOG (1973)	73
OBR. 18	AINSDALE BEACH, SOUTHPORT, VE 30. LETECH 20. STOLETÍ. FOTO: GILBERT – LITT 1939:21.....	83
OBR. 19	BLACKPOOL VE 30. LETECH 20. STOLETÍ. FOTO: GILBERT – LITT 1939:21.....	84
OBR. 20	PSYCHOGRAFICKÉ ROZDĚLENÍ NÁVŠTĚVNÍKŮ. ZDROJ PLOG 1973	86
OBR. 21	ELLISOVA KŘIVKA. ZDROJ: WOLFE 1983.....	110
OBR. 22	HODNOTA DEFERTOVY FUNKCE PODLE DESTINAČNÍCH TYPŮ. ZDROJ: PÁSKOVÁ A KOL. (2001).....	131
OBR. 23	VÝVOJOVÁ FÁZE PODLE DESTINAČNÍHO TYPU. ZDROJ: PÁSKOVÁ A KOL. (2001).....	131
OBR. 24	VZTAH MEZI ZÁTĚŽÍ ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ A PŘÍJMY Z CESTOVNÍHO RUCHU S VYZNAČENÍM EKONOMICKY ÚNOSNÉ KAPACITY. ZDROJ: PÁSKOVÁ 2003	138
OBR. 25	NEDOSTATEČNÁ REGULACE AKTIVIT V PRAŽSKÉM HISTORICKÉM JÁDRU JAKO JEDNA Z MOŽNÝCH PŘÍČIN SATURACE PSYCHOLOGICKY A SOCIO-KULTURNĚ ÚNOSNÉ KAPACITY JEHO ÚZEMÍ. FOTO: M. PÁSKOVÁ	141
OBR. 26	SCHÉMA PŘEDPOKLADŮ CESTOVNÍHO RUCHU. ZDROJ: PÁSKOVÁ 2003 – UPRAVENO PODLE MARIOTA 1983.....	144
OBR. 27	INDIÁNSKÝ PRŮVODCE TURISTŮ, MÍŘÍCÍCH NA STOLOVOU HORU RORAIMA NA TROJMEZÍ VENEZUELY, BRAZÍLIE A GUAYANY.	174
OBR. 28	ZÁŘEZY OD LAN VRYPY NÁVŠTĚVNÍKŮ V PÍSKOVCI, ČESKÝ RÁJ. FOTO: MERTLÍK 2002	193
OBR. 29	GRAFITI NA MASIVU SOKOLKY (ČESKÝ RÁJ). FOTO: MERTLÍK 2002	193

OBR. 30	VYTVOŘENÍ PARALELNÍ CESTY CYKLISTY V MÍSTĚ POVALOVÉHO CHODNÍKU, ČESKÝ RÁJ. FOTO A POPISKA: MERTLÍK 2002	194
OBR. 31	NÁPISY NA SKALNÍM MASIVU DRÁBSKÝCH SVĚTNIČEK. ČESKÝ RÁJ. FOTO: MERTLÍK 2002	194
OBR. 32	POŠKOZENÍ BŘEHŮ V MÍSTĚ KOUPÁNÍ, ČESKÝ RÁJ. FOTO: MERTLÍK 2002	195
OBR. 33	U PAT SKAL DOCHÁZÍ VLIVEM POHYBU HOROLEZCŮ K NARUŠOVÁNÍ VEGETAČNÍHO KRYTU A K NÁSLEDNÉ EROZI NEZPEVNĚNÝCH PÍSKŮ; STAV PO PROVEDENÍ PROTIEROZNÍCH ZÁBRAN. FOTO A POPISKA: MERTLÍK 2002	195
OBR. 34	PROSTOROVÁ STRUKTURA ČESKOKRUMLOVSKÉ DESTINACE. ZDROJ: ZPRACOVÁNO S POUŽITÍM PLÁNU MĚSTA Z TIC ČESKÉHO KRUMLOVA.....	197
OBR. 35	ABSOLUTNÍ ČASOPROSTOROVÁ ZÁTĚŽ VYBRANÝCH MÍST CENTRA ČESKÉHO KRUMLOVA V LETECH 1997 A 2001. ZDROJ: ZPRACOVÁNO NA ZÁKLADĚ DAT KOL. AUTORŮ (2001B), IVP (1997)	203
OBR. 36	SATURACE PSYCHOLOGICKY A SOCIO-KULTURNĚ ÚNOSNÉ KAPACITY V RÁMCI PROCESU TURISTIFIKACE ČESKOKRUMLOVSKÉHO DESTINAČNÍHO JÁDRA. FOTO: M. PÁSKOVÁ.....	204
OBR. 37	VNÍMÁNÍ ZÁKLADNÍCH VLIVŮ CESTOVNÍHO RUCHU REZIDENTY. ZDROJ: KOL. AUTORŮ 2001B	205
OBR. 38	VÝVOJ PŘÍJMŮ A DAŇOVÉ VÝTĚŽNOSTI ČESKÉHO KRUMLOVA Z CESTOVNÍHO RUCHU. ZDROJ: ZPRACOVÁNO NA ZÁKLADĚ DAT FINANČNÍHO ÚŘADU MĚSTA ČESKÝ KRUMLOV	206
OBR. 39	PROJEV PROCESU TURISTIFIKACE V HISTORICKÉM JÁDRU. FOTO: M. PÁSKOVÁ.....	208
OBR. 40	ŽIVOTNÍ CYKLUS ČESKOKRUMLOVSKÉ DESTINACE. ZDROJ: PÁSKOVÁ 2003 PODLE BUTLER (1980), NORONHA (1979), PLOG (1973).....	210
OBR. 41	APLIKACE ELLISOVY KŘIVKY NA ČESKOKRUMLOVSKOU DESTINACI PRO ZAHRANIČNÍ I DOMÁCÍ CESTOVNÍ RUCH. ZDROJ: PÁSKOVÁ 2003 PODLE WOLFE 1983.....	210
OBR. 42	AUTENTICKÉ ZÁKOUTÍ ČESKOKRUMLOVSKÉ DESTINACE JAKOŽTO PRIMÁRNÍ ZDROJ CESTOVNÍHO RUCHU. FOTO: M. PÁSKOVÁ.....	213
OBR. 43	AMBIVALENTNOST VLIVŮ CESTOVNÍHO RUCHU – KLÍČOVÝM FAKTOREM MÍRY JEJICH ŽÁDOUCNOSTI JE KVALITA ŘÍZENÍ CESTOVNÍHO RUCHU. ZDROJ: PÁSKOVÁ.....	215

OBR. 44	STRUČNÉ UVÍTÁNÍ, INFORMACE A NÁVODY K CHOVÁNÍ v NP CANAIMA (VENEZUELA). PÁSKOVÁ 2006.....	217
OBR. 45	S PŘEBRODĚNÍM ŘEKY JE TŘEBA SI PORADIT - EKOTURISMUS v NP CANAIMA (VENEZUELA). PÁSKOVÁ 2006.....	217
OBR. 46	HRANICE MEZI INSCENIZACÍ A NEZIŠTNOU SNAHOU PREZENTOVAT SVOU KULTURU JE KŘEHKÁ - SLAVNOST "TUNA" VE VESNICI SAN FRANCISCO (VENEZUELA). PÁSKOVÁ 2006.....	218
OBR. 47	PŘÍPRAVA NOCLEHU V HAMAKÁCH - EKOTURISMUS v DELTĚ ORINOKA (VENEZUELA). PÁSKOVÁ 2006.....	218
OBR. 48	PRŮVODCE A INTERPRETÁTOR PRALESA - EKOTURISMUS v DELTĚ ORINOKA (VENEZUELA). PÁSKOVÁ 2006.....	219
OBR. 49	PŘÍPRAVA NA PLAVBU – EKOTURISMUS V DELTĚ ORINOKA (VENEZUELA). PÁSKOVÁ 2006	219
OBR. 50	NABÍDKA UNIVERZÁLNÍHO CHARAKTERU V POHOSTINSKÉM ZAŘÍZENÍ JAKOŽTO VÝSLEDEK DEMONSTRAČNÍHO EFEKTU (PERU). FOTO: M. PÁSKOVÁ.....	220
OBR. 51	PŘÍKLAD PROJEVU DUÁLNÍ SPOLEČNOSTI – TENTO „AUTOBUS“ ZPRAVIDLA NÁVŠTĚVNÍCI NEPOUŽÍVAJÍ (PERU). FOTO: M. PÁSKOVÁ	220
OBR. 52	PŘÍKLAD PROJEVU DUÁLNÍ SPOLEČNOSTI – ANI V TOMTO „OBCHODĚ“ ZPRAVIDLA NÁVŠTĚVNÍCI NENAKUPUJÍ (PERU). FOTO: M. PÁSKOVÁ	221
OBR. 53	PŘÍKLAD PROJEVU DUÁLNÍ SPOLEČNOSTI – U TOHOTO „STÁNKU“ SI NÁVŠTĚVNÍCI OBĚD NEKUPUJÍ (PERU). FOTO: M. PÁSKOVÁ	221
OBR. 54	PŘÍKLAD PROJEVU DUÁLNÍ SPOLEČNOSTI – V PODOBNÝCH OBYDLÍCH NÁVŠTĚVNÍCI ZPRAVIDLA NEPŘESPÁVAJÍ (PERU). FOTO: M. PÁSKOVÁ	222
OBR. 55	PŘÍKLAD PROJEVU DUÁLNÍ SPOLEČNOSTI – TATO DÍVK VYRŮSTÁ VE ZCELA ODLIŠNÉM PROSTŘEDÍ NEŽ VĚTŠINA NÁVŠTĚVNÍKŮ TĚTO AMAZONSKÉ LOKALITY (PERU). FOTO: M. PÁSKOVÁ	222
OBR. 56	PŘÍKLAD PROJEVU DUÁLNÍ SPOLEČNOSTI – PODOBNÝCH SLAVNOSTÍ SE NÁVŠTĚVNÍCI ZPRAVIDLA NEUČASTNÍ (PERU). FOTO: M. PÁSKOVÁ	223
OBR. 57	PŘÍKLAD FOLKLORIZACE – TATO ŽENA NA OKRAJI TURISTICKÉ CESTY SVÉ ŘEMESLO I MÍSTNÍ KROJ SPÍŠE PŘEDVÁDÍ NÁVŠTĚVNÍKŮM (PERU). FOTO: M. PÁSKOVÁ	223

OBR. 58	PŘÍKLAD INSCENIZACE – ŽIVOTNÍ STYL PŮVODNÍCH OBYVATEL JEZERA TITICACA LOS UROS SE STAL TĚMĚŘ DIVADELNÍM PŘEDSTAVENÍM PRO NÁVŠTĚVNÍKY. FOTO: M. PÁSKOVÁ	224
OBR. 59	GENIUS LOCI A AUTENTICITA TOHOTO MÍSTA (YUNGAS – PERU) BUDE POD STÁLE VĚTŠÍM TLAKEM SÍLÍCIHO CESTOVNÍHO RUCHU. FOTO: M. PÁSKOVÁ.....	225
OBR. 60	PŘÍKLAD VIZUÁLNÍHO ZNEČIŠTĚNÍ V RÁMCÍ PROCESU AKULTURACE (ANDALUSIE – ŠPANĚLSKO). FOTO: M. PÁSKOVÁ	225
OBR. 61	AUTENTICKÝ ŽIVOTNÍ STYL ANDALUSKÉHO VENKOVA MŮŽE BÝT V BUDOUCNU OHROŽEN TLAKEM SÍLÍCIHO CESTOVNÍHO RUCHU. FOTO: M. PÁSKOVÁ.....	225
OBR. 62	PŘÍKLAD TURISTICKÉHO ZNEČIŠTĚNÍ PERUÁNSKÉHO POBŘEŽÍ. FOTO: M. PÁSKOVÁ.....	226
OBR. 63	TYPICKÝ PROJEV INSCENIZACE HISTORIE – TATO PSEUDOATRAKTIVITA JE VYHLEDÁVANÝM MÍSTEM NÁVŠTĚVNÍKŮ NA PERUÁNSKÉM POBŘEŽÍ (CHAMCAY – PERU). FOTO: M. PÁSKOVÁ	226
OBR. 64	PŘÍKLAD ZTRÁTY AUTENTICITY – REKONSTRUKCE PRVKŮ HISTORICKÉHO ARTEFAKTU NAMÍSTO JEJICH RESTAURACE. (TRUJILLO – PERU). FOTO: M. PÁSKOVÁ.....	227
OBR. 65	ROZDĚLENÍ ÚČASTNÍKŮ CESTOVNÍHO RUCHU PODLE JEJICH ZÁKLADNÍ MOTIVACE. ZDROJ: AUTOR.	236
OBR. 66	MODELOVÝ PŘÍKLAD SEZÓNNOSTI S JEDNOU HLAVNÍ A JEDNOU VEDLEJŠÍ SEZÓNOU. ZDROJ: PÁSKOVÁ – ZELENKA 2002.	251